

Προσφυγικές ροές

Αποτίμηση των επαναστατικών χρόνων

Παρουσίαση της Οθωνικής περιόδου

Εισαγωγή στα προσφυγικά ρεύματα τον 20^ο αιώνα

Στη διάρκεια της Επανάστασης του 1821 σημειώθηκαν μετακινήσεις ελληνικών πληθυσμών από διάφορα μέρη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας προς την επαναστατημένη Ελλάδα. Οι ομαδικές αυτές μεταναστεύσεις μπορεί να θεωρηθούν αφετηρία του προσφυγικού ζητήματος. Η Μικρά Ασία, ο ελλαδικός ηπειρωτικός χώρος και τα νησιά του Αιγαίου αποτέλεσαν τους χώρους προέλευσης των μεταναστευτικών ρευμάτων. Τη μικρασιατική μετανάστευση προκάλεσε το κλίμα ανασφάλειας και φόβου που επικράτησε εκεί μετά τις τρομοκρατικές ενέργειες των Τούρκων, που είχαν σκοπό να προλάβουν εξεγέρσεις των Ελλήνων κατοίκων, όσο καιρό διαρκούσε η Επανάσταση στην κυρίως Ελλάδα. Δεν εντάσσονταν όμως οι ενέργειες αυτές σ' ένα γενικότερο σχέδιο εκρίζωσης του ελληνικού στοιχείου, όπως συνέβη κατά την περίοδο 1914-1922. Το προσφυγικό ρεύμα από την ηπειρωτική χώρα και το Αιγαίο ήταν συνέπεια της αποτυχίας του απελευθερωτικού κινήματος στις περιοχές αυτές.

Για τις προσφυγικές αυτές μετακινήσεις οι ιστορικές πηγές είναι πολύ περιορισμένες, γιατί οι ιστοριογράφοι και οι περιηγητές της εποχής ασχολήθηκαν κυρίως με τα πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα του Αγώνα. Η σημασία τους όμως ήταν πολύπλευρη για την ιστορία του τόπου: διαμόρφωσαν το δημογραφικό χάρτη της ανεξάρτητης Ελλάδας και συνετέλεσαν στη γνωριμία και την πνευματική αλληλεπίδραση των Ελλήνων μεταξύ τους. Έτσι, η διαδικασία συγκέντρωσης και συγχώνευσης των ελληνικών πληθυσμών, σε αντίθεση με το γεωγραφικό κατακερματισμό τους στα χρόνια της τουρκοκρατίας, βοήθησε στη συγκρότηση του νέου ελληνικού κράτους.

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ
ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ
1821

προέλευση

αίτια

Σημασία

1. διαμόρφωση δημογραφικού χάρτη
2. πνευματική αλληλεπίδραση
3. συγκρότηση νέου κράτους

- Στη διάρκεια της Επανάστασης του 1821 σημειώθηκαν μετακινήσεις ελληνικών πληθυσμών από διάφορα μέρη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας προς την επαναστατημένη Ελλάδα.
- Οι ομαδικές αυτές μεταναστεύσεις μπορεί να θεωρηθούν αφετηρία του προσφυγικού ζητήματος.

Αποτέλεσαν τους χώρους **προέλευσης**
των μεταναστευτικών ρευμάτων:

Η Μικρά Ασία,

ο ελλαδικός
ηπειρωτικός χώρος

και τα νησιά του
Αιγαίου

Τη μικρασιατική μετανάστευση προκάλεσε:

- το κλίμα ανασφάλειας και φόβου που επικράτησε εκεί μετά τις τρομοκρατικές ενέργειες των Τούρκων, που είχαν σκοπό να προλάβουν εξεγέρσεις των Ελλήνων κατοίκων, όσο καιρό διαρκούσε η Επανάσταση στην κυρίως Ελλάδα.
- Δεν εντάσσονταν όμως οι ενέργειες αυτές σ' ένα γενικότερο σχέδιο εκρίζωσης του ελληνικού στοιχείου, όπως συνέβη κατά την περίοδο 1914-1922.

Το προσφυγικό ρεύμα από την ηπειρωτική χώρα και το Αιγαίο ήταν συνέπεια:

- της αποτυχίας του απελευθερωτικού κινήματος στις περιοχές αυτές.

Σημασία

Για τις προσφυγικές αυτές μετακινήσεις οι ιστορικές πηγές είναι πολύ περιορισμένες, γιατί οι ιστοριογράφοι και οι περιηγητές της εποχής ασχολήθηκαν κυρίως με τα πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα του Αγώνα.

Η σημασία τους όμως ήταν
πολύπλευρη για την ιστορία του τόπου:

διαμόρφωσαν το δημογραφικό χάρτη της ανεξάρτητης Ελλάδας

και συνετέλεσαν στη γνωριμία και την πνευματική αλληλεπίδραση των Ελλήνων μεταξύ τους.

Έτσι, η διαδικασία συγκέντρωσης και συγχώνευσης των ελληνικών πληθυσμών, σε αντίθεση με το γεωγραφικό κατακερματισμό τους στα χρόνια της τουρκοκρατίας, βοήθησε στη συγκρότηση του νέου ελληνικού κράτους.

Γενικά, το προσφυγικό ζήτημα στη διάρκεια της Επανάστασης δεν αντιμετωπίστηκε μεθοδικά εκ μέρους της πολιτικής ηγεσίας των Ελλήνων. Όπου έγιναν προσπάθειες για την περίθαλψη και την ενσωμάτωση των προσφύγων, αυτές στηρίχθηκαν στον αυθορμητισμό και τη συμπαράσταση των κατά τόπους ελληνικών κοινοτήτων ή σε εντελώς προσωρινά μέτρα των κυβερνήσεων. Αιτήματα προσφύγων τέθηκαν, αλλά όχι προσφυγικό ζήτημα συνολικά. Μόνο στην Γ' Εθνική Συνέλευση το προσφυγικό προβλήθηκε εντονότερα από τις διάφορες προσφυγικές ομάδες, που ζήτησαν την εκπροσώπησή τους στη Συνέλευση, για να προωθήσουν το αίτημα παροχής χώρου για μόνιμη εγκατάσταση στην ελεύθερη Ελλάδα. Το ψήφισμα της 5ης Μαΐου 1827, με το οποίο καλούνταν όλοι οι ορθόδοξοι «όσων αι πόλεις κατεστράφησαν, να προσέλθουν εις την Βουλήν να ζητήσουν τόπον και να εγείρουν νέας πόλεις», έδειχνε την τάση να επικρατήσει μία ευρύτερη αντίληψη για το προσφυγικό. Ωστόσο, οι επαναστατικές κυβερνήσεις δεν προχώρησαν στην υλοποίηση των αποφάσεών τους και δεν οργάνωσαν συνοικισμούς προσφύγων. Οι δυσμενέστατες συνθήκες κατά την Επανάσταση αλλά και οι κατά τόπους αντιδράσεις εμπόδισαν την εφαρμογή μέτρων για την επίλυση του προβλήματος.

Η ανεπαρκής
πολιτική
αντιμετώπιση του
προσφυγικού
ζητήματος στη
διάρκεια του
Αγώνα

Αιτήματα
προσφύγων

Το ψήφισμα της
5ης Μαΐου 1827

Η μη υλοποίηση
των αιτημάτων

Αίτια

ΓΕΝΙΚΑ ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΑΓΩΜΑ (1821-1827)

Γενικά, το προσφυγικό ζήτημα στη διάρκεια της Επανάστασης **δεν αντιμετωπίστηκε μεθοδικά** εκ μέρους της πολιτικής ηγεσίας των Ελλήνων.

- Όπου έγιναν προσπάθειες για την περίθαλψη και την ενσωμάτωση των προσφύγων, αυτές στηρίχθηκαν
 - ✓ στον **αυθορμητισμό** και τη **ευπαράσταση** των κατά τόπους ελληνικών κοινοτήτων
 - ✓ ή σε **εντελώς προσωρινά μέτρα** των κυβερνήσεων.

ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Αιτήματα προσφύγων τέθηκαν, αλλά όχι προσφυγικό ζήτημα συνολικά.

- Μόνο στην **Γ' Εθνική Συνέλευση** το προσφυγικό **προβλήθηκε εντονότερα** από τις διάφορες προσφυγικές ομάδες,
 - ✓ που ζήτησαν την **εκπροσώπησή** τους στη Συνέλευση,
 - ↳ για να προωθήσουν το αίτημα **παροχής χώρου** για μόνιμη εγκατάσταση στην ελεύθερη Ελλάδα.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΗΣ 5ΗΣ ΜΑΪΟΥ 1827

Το ψήφισμα της **5ης Μαΐου 1827**, με το οποίο καλούνταν όλοι οι ορθόδοξοι «όσων αι πόλεις κατεστράφησαν, να προσέλθουν εις την Βουλήν να ζητήσουν τόπον και να εγείρουν νέας πόλεις»,

- έδειχνε την τάση να επικρατήσει μία **ευρύτερη αντίληψη** για το προσφυγικό.

Η ΑΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ

Ωστόσο, οι επαναστατικές κυβερνήσεις

- **δεν προχώρησαν** στην **υλοποίηση** των αποφάσεών τους
- και **δεν οργάνωσαν** **συνοικισμούς προσφύγων**.
 - ☠ Οι **δυομενέστατες συνθήκες** κατά την Επανάσταση
 - ☠ αλλά και οι **κατά τόπους αντιδράσεις**
 - ↳ εμπόδισαν την εφαρμογή μέτρων για την επίλυση του προβλήματος.

ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Σμυρναίοι	Από τους Μικρασιάτες, μόνο οι Σμυρναίοι ενεργοποιήθηκαν προς αυτήν την κατεύθυνση. Ζητούσαν από τη Συνέλευση: α) να εκπροσωπούνται σ' αυτήν και β) να προσδιοριστεί τόπος για τη δημιουργία συνοικισμού των διασκορπισμένων ελεύθερων Σμυρναίων. Μόνο το αίτημα του τόπου έγινε καταρχήν δεκτό. Αποφασίστηκε να δοθεί χώρος στην περιοχή του Ισθμού για να δημιουργηθεί πόλη με την επωνυμία «Νέα Σμύρνη». Η Συνέλευση παρέπεμψε το θέμα στη Βουλή, η οποία όμως δεν το προώθησε. Σ.σ. 117/118.
Σουλιώτες	Για να ανακουφιστεί η πόλη, το Βουλευτικό παραχώρησε στους Σουλιώτες το Ζαπάντι, βορειοδυτικά του Αγρινίου. Οργανωμένες όμως αντιδράσεις των ντόπιων ματαίωσαν τη σχεδιαζόμενη παραχώρηση γης για εγκατάσταση προσφύγων. Παρά την αποτυχία, η απόφαση αυτή αποτελεί την πρώτη ιδέα για αποκατάσταση προσφύγων στα χρόνια του Αγώνα και έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα αξιοποίησης των «εθνικών γαιών», που επρόκειτο να απασχολήσει αργότερα το νεοελληνικό κράτος. Σ.σ. 119/120.
Κρήτες 1823/1824	Άλλη ομάδα Κρητών προσφύγων του 1823-1824 κατέφυγε στην Πελοπόννησο. Στην Αργολίδα η κυβέρνηση μερίμνησε για τη διατροφή και περίθαλψή τους. Σ. 120.
Χίοι	Όσοι μεταφέρθηκαν στην Πελοπόννησο, βρέθηκαν στην πυρπολημένη Κόρινθο πεινασμένοι και χωρίς καμία περίθαλψη. Μερικοί αποβιβάστηκαν στον Πειραιά και από εκεί πήγαν στην Αθήνα. Η κυβέρνηση έδειξε φροντίδα για όλους αυτούς: παραχώρησε χώρους στέγασης και κατ'αλύματα και ανέλαβε τη δαπάνη της συντήρησης των ατόμων, των χηρών και των ορφανών. Στη συνέχεια διαμοίρασε τους πρόσφυγες σε γύρω χωριά και κωμοπόλεις και ζήτησε από τους προκρίτους να τους φροντίζουν. Τα μέτρα περίθαλψης όμως ατόνησαν μέσα σ' ένα μήνα, γιατί έπρεπε η κυβέρνηση να εξοικονομήσει πόρους για την προετοιμασία της άμυνας, ενόψει της επικείμενης εκστρατείας του Δράμαλη. Σ. 120.
Ψαριανοί	Όταν όμως οι Ψαριανοί έδειξαν διάθεση να εγκατασταθούν μόνιμα στις Σπέτσες, οι Σπετσιώτες αντέδρασαν. Έτσι οι Ψαριανοί αναγκάστηκαν να μετοικήσουν και με κυβερνητική άδεια, να εγκατασταθούν στη Μονεμβασία. Η κυβέρνηση φρόντισε για τη στέγασή τους, όρισε να εισπράττουν ένα μέρος από τους φόρους της περιοχής και κατάρτισε κατάλογο των αιχμαλώτων Ψαριανών για την εξαγορά τους. Παρ' όλα αυτά, οι Ψαριανοί της Μονεμβασιάς θεώρησαν ότι δεν αντιμετωπίστηκε ικανοποιητικά η κατάστασή τους, που επιδεινώθηκε δραματικά με το ξέσπασμα θανατηφόρου επιδημίας. Οι περισσότεροι Ψαριανοί έφυγαν αργότερα από τη Μονεμβασία και διασκορπίστηκαν πάλι στις Κυκλάδες. Σ. 121.
Ερμούπολη	Αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα ίδρυσης και εξέλιξης ενός αυτοτελούς και αιμαίου προσφυγικού συνοικισμού κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, ο οποίος βασίστηκε στην πρωτοβουλία των οικιστών του, χωρίς κυβερνητική αρωγή. Σ. 122.

Το Σύνταγμα της Τροιζήνας (1827) γράφει:

«Ἕλληνες εἶναι ὅσοι αὐτόχθονες τῆς ἐλληνικῆς ἐπικρατείας πιστεύουσιν εἰς Χριστόν. Ὅσοι ἀπὸ τούς ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγὸν, πιστεύοντες εἰς Χριστόν, ἦλθαν καὶ θὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐπικράτειαν, διὰ νὰ συναγωνισθῶσιν ἢ νὰ κατοικήσωσιν εἰς αὐτήν».

Γιατί ανακηρύχθηκε Ἕλληνας πολίτης ο Φαβιέρος;

Γάλλος φιλέλληνας και στρατιωτικός, ο Κάρολος Φαβιέρος (Charles Nicolas Fabvier, 1783-1855) ήταν διοικητής του ελληνικού στρατού κατά την περίοδο της Επανάστασης. Η Γ' Εθνοσυνέλευση (Τροιζήνα 1827) τον ανακήρυξε Έλληνα πολίτη.

▲ Πηγή: Στοιχεία Ελληνικής Ιστορίας και Ελληνικού Πολιτισμού, τετράδιο εργασιών, σ. 42

Μετακινήσεις Προσφύγων κατά την Επανάσταση του 1821

1. Τόποι καταγωγής των προσφύγων

Η αιτία που οδήγησε τους πληθυσμούς να εγκαταλείψουν τις εστίες τους ήταν τα γεγονότα που ακολούθησαν την έναρξη της Επανάστασης, και κυρίως τα αντίποινα από την πλευρά των Οθωμανών. Από φόβο για την προσωπική τους ασφάλεια, όπως αναφέρεται σε προξενική αναφορά της 3ης Μαΐου 1821 από τη Σμύρνη, σημαντικό μέρος του πληθυσμού επέλεξε τη φυγή. Το Αϊβαλί (Κυδωνίες) εγκαταλείφθηκε, ενώ από τη Σμύρνη έφυγε μεγάλο μέρος του ορθόδοξου πληθυσμού, γεγονός που είχε ιδιαίτερα αρνητικές συνέπειες στην εμπορική κίνηση της πόλης. Σύμφωνα με αρχεία του Υπουργείου Αστυνομίας, το 1825 βρίσκονταν στο Ναύπλιο Μικρασιάτες από το Αϊβαλί, τα Βουρλά, την Καισάρεια, τη Μαγνησία, το Μοσχονήσι, την Πέργαμο, τη Σμύρνη, τις Παλαιές και Νέες Φώκαιες. Η συντριπτική πλειοψηφία καταγόταν από τη Σμύρνη και το Αϊβαλί. Μαρτυρούνται επίσης μετακινήσεις πληθυσμών από το Κουσάντασι και χωριά της γύρω περιοχής, καθώς και από οικισμούς του εσωτερικού της Μικράς Ασίας ή από τα νότια παράλιά της, όπως η Άγκυρα, η Προύσα και η Αττάλεια.

Η εξέλιξη των πολεμικών γεγονότων έδωσε επίσης αφορμή για περιστασιακές αποδημίες. Κάτοικοι του Τσεσμέ κατευθύνθηκαν προς τις Κυκλάδες, κυρίως προς τη Σύρο, μετά την πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας από τον Κανάρη το 1822. Κάποιοι από αυτούς επέστρεψαν μετά το 1829.

Παρατηρήθηκε επίσης η αντίστροφη κίνηση, από περιοχές της κυρίως Ελλάδας προς τη Μικρά Ασία, δεν πήρε όμως μεγάλη έκταση. Πρόκειται κυρίως για Πελοποννήσιους που κατέφυγαν στα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας μετά την εισβολή του Ιμπραήμ. Προηγουμένως, κάτοικοι της Χίου είχαν περάσει στα Αλάτσατα, μετά την καταστολή της επανάστασης στο νησί.

Πηγή: <http://www.egiklopedia.gr/asiaminor/Forms/fLemmaBody.aspx?lemmaid=5294>

2. Υποδοχή των προσφύγων και συμμετοχή στην επανάσταση

Σε πρώτη φάση πολλοί κατέφυγαν στη Σάμο και στα Ψαρά, από όπου αρκετοί μεταφέρθηκαν σε άλλα νησιά του Αιγαίου και στην ηπειρωτική Ελλάδα. Παρά τις προσπάθειες που καταβάλλονταν για την υποδοχή των προσφύγων, οι συνθήκες που είχαν να αντιμετωπίσουν στην επαναστατημένη Ελλάδα δεν ήταν πάντα οι αναμενόμενες. Αυτό αποδεικνύεται από αναφορά του Υπουργείου Εσωτερικών της 8ης Μαΐου 1822 προς τον πρόεδρο του Εκτελεστικού, του σώματος που ασκούσε την εκτελεστική εξουσία στην επαναστατημένη Ελλάδα. Η αναφορά αφορά πρόσφυγες από το Αϊβαλί που είχαν καταφύγει στην Αίγινα. Σε αυτήν προτείνεται η απαλλαγή τους από οποιαδήποτε φορολογική υποχρέωση.

Παρόμοιες πληροφορίες υπάρχουν και για την αντιμετώπιση των προσφύγων στην περιοχή της βορειοδυτικής Πελοποννήσου. Στις συνθήκες που αντιμετώπισαν πρέπει να αποδοθεί και η κίνηση προσφύγων από το Αϊβαλί που είχαν εγκατασταθεί στη Σύρο και στη Μύκονο, οι οποίοι το 1823 έστειλαν αναφορές στο σουλτάνο ζητώντας να τους επιτρέψει να επιστρέψουν στην οθωμανική επικράτεια, με αποτέλεσμα να συλληφθούν από τον έπαρχο Μυκόνου και Σύρου.

Αρκετοί Μικρασιάτες έλαβαν ενεργό μέρος στην επανάσταση και συνέβαλαν σημαντικά στη συγκρότηση του πρώτου πυρήνα του τακτικού στρατού. Ανάμεσά τους βρίσκονταν και έποικοι που είχαν έρθει στη Μικρά Ασία από την Πελοπόννησο.

Πηγή: <http://www.egiklopedia.gr/asiaminor/Forms/fLemmaBody.aspx?lemmaid=5294>

3. Προσπάθειες για μόνιμη εγκατάσταση

Την 1η Μαΐου 1827 υποβλήθηκε στην Γ' Εθνοσυνέλευση αναφορά 283 προσφύγων που κατάγονταν από τη Σμύρνη και είχαν συγκεντρωθεί στο Ναύπλιο και στην Αθήνα, με την οποία ζητούσαν να τους επιτραπεί η συμμετοχή στις εργασίες της Εθνοσυνέλευσης μέσω αντιπροσώπου. Ζητούσαν επίσης να τους επιτραπεί να ιδρύσουν οικισμό όπου θα συγκεντρώνονταν οι οικογένειες των Σμυρνιών προσφύγων. Με ψήφισμα της 5ης Μαΐου 1827 εγκρίθηκε μόνο το δεύτερο αίτημά τους. Ο οικισμός θα ιδρυόταν στην περιοχή του ισθμού της Κορίνθου. Επίσης, την 1η Μαΐου 1827 υποβλήθηκε στην Εθνοσυνέλευση πρόταση να επιτρέψει στους πρόσφυγες από το Αϊβαλί, αλλά και στους υπόλοιπους, οι πόλεις των οποίων είχαν καταστραφεί, να ιδρύσουν νέους οικισμούς και να εγκατασταθούν σε αυτούς. Η πρόταση έγινε δεκτή και την 5η Μαΐου 1827 εκδόθηκε σχετική διακήρυξη με την οποία προσκαλούνταν στη χώρα όλοι οι Έλληνες που κατοικούσαν εκτός Ελλάδος ώστε να συνεισφέρουν στην εθνική προσπάθεια. Σε όλους αυτούς παρέχόταν το δικαίωμα να χτίσουν ξεχωριστούς οικισμούς. Εκτός των άλλων, η απόφαση στόχευε και στην ανακοπή του ρεύματος επιστροφής των απογοητευμένων προσφύγων, κυρίως των προερχόμενων από το Αϊβαλί, στους τόπους καταγωγής τους.

Τελικά όμως και οι δύο κινήσεις, των Σμυρνιών και των Αϊβαλιωτών, απέτυχαν. Η άρνηση της Δ' Εθνοσυνέλευσης στις 16 Ιουλίου 1829 να επιτρέψει τη συμμετοχή εκπροσώπου των Αϊβαλιωτών και των Μοσχονησιωτών, οι οποίοι προηγουμένως είχαν συγκροτήσει και κοινοτικό σώμα (δημογεροντία) με έδρα την Ερμούπολη, έδωσε νέα ώθηση στην τάση των συγκεκριμένων προσφύγων για επιστροφή στους τόπους καταγωγής τους, η οποία είχε εκδηλωθεί ήδη από το 1824.

Πηγή: <http://www.egiklopedia.gr/asiaminor/Forms/fLemmaBody.aspx?lemmaid=5294>

Επιδίωξης οθωνικής μοναρχίας
Ελευσίνα: ο ναυπηγείο των πρόσφυγων
ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΧΙΟΙ πρόσφυγες
Ψαριανοί πρόσφυγες
Μακεδόνες πρόσφυγες
Κρήτες πρόσφυγες
Σουλιώτες – Ηπειρώτες
Κάσιοι πρόσφυγες
Συνοικισμοί των απόγονων των πρόσφυγων μετακόμιση στην

Κατά την περίοδο της μοναρχίας του Όθωνα, το κράτος ασχολήθηκε σοβαρά με το ζήτημα της αποκατάστασης των προσφύγων. Με σειρά διαταγμάτων προβλεπόταν η ίδρυση νέων προσφυγικών συνοικισμών, γεγονός που αποκάλυπτε τις προθέσεις της πολιτείας για την ενίσχυση της εθνικής συνοχής. Το οθωνικό κράτος προσέβλεψε μάλιστα στο προσφυγικό στοιχείο, καθώς οι μορφωμένοι πρόσφυγες, κυρίως της Μικράς Ασίας και της Κωνσταντινούπολης, κάλυπταν καλύτερα τις ανάγκες της κρατικής διοίκησης.

Κατά την περίοδο αυτή, δραστηριοποιήθηκαν ιδιαίτερα οι Χίοι, οι Ψαριανοί, οι Μακεδόνες και οι Κρήτες πρόσφυγες για την αποκατάστασή τους.

Στους Χίους πρόσφυγες παραχωρήθηκε το 1835 ο δεξιός τομέας της σχεδιαζόμενης πόλης του Πειραιά, για να κτίσουν εκεί τα σπίτια τους.

Στο αίτημα των Ψαριανών ανταποκρίθηκε η κυβέρνηση το 1836. Και πρωτίτερα είχαν γίνει κρατικές παρεμβάσεις για την ίδρυση συνοικισμού των Ψαριανών στην Ερέτρια, αλλά δεν απέδωσαν, περισσότερο λόγω διαφωνιών για τη θέση και τη διανομή των οικοπέδων. Δινόταν για οικοδόμηση όλη η παραθαλάσσια περιοχή της Ερέτριας και παρέχόταν στο δήμο Ψαριανών το δικαίωμα να διαχειριστεί ελεύθερα την εθνική γη του συνοικισμού.

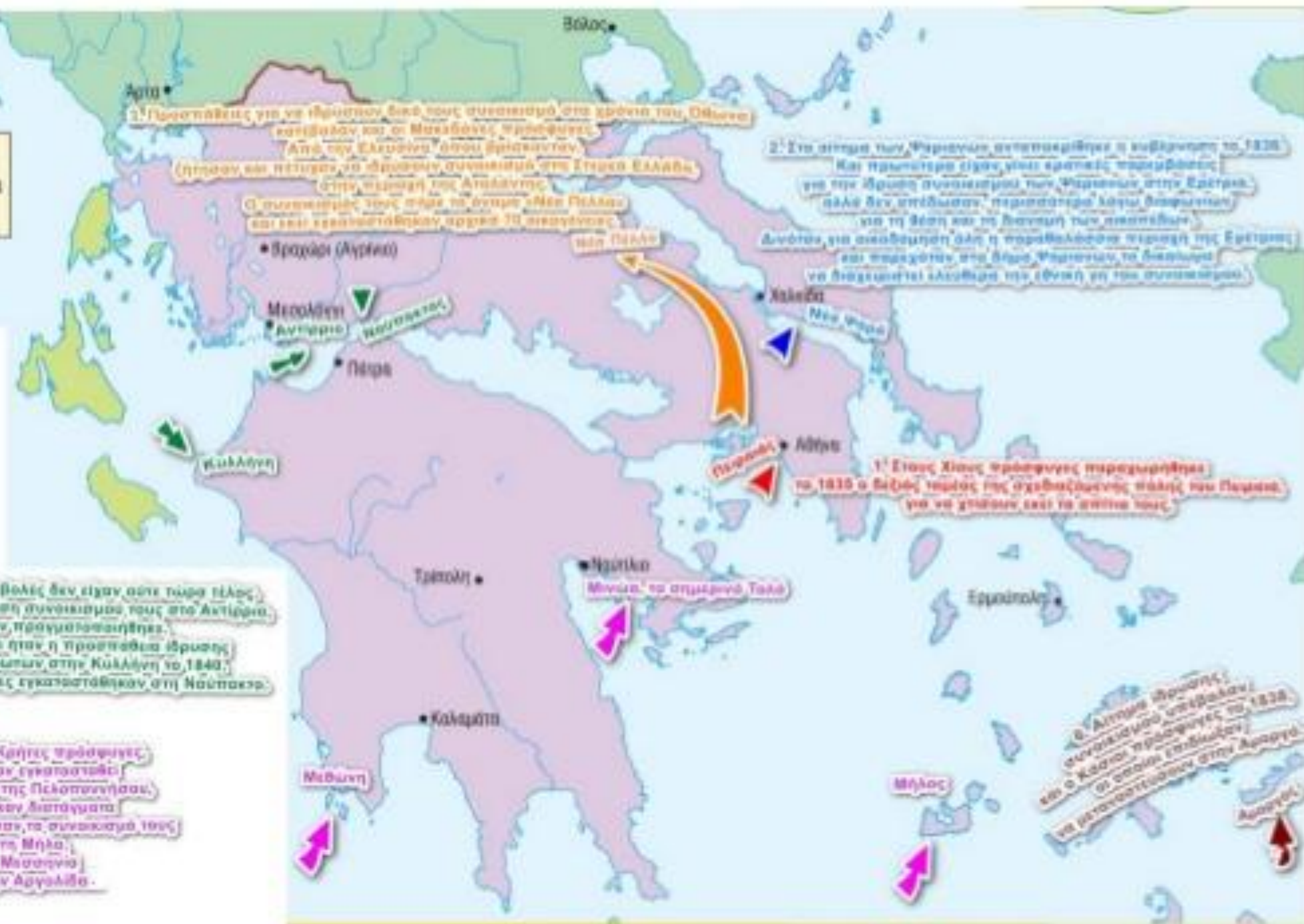
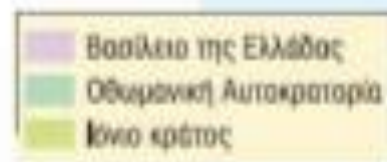
Προσπάθειες για να ιδρύσουν δικό τους συνοικισμό στα χρόνια του Όθωνα κατέβαλαν και οι Μακεδόνες πρόσφυγες. Από την Ελευσίνα, όπου βρίσκονταν, ζήτησαν και πέτυχαν να ιδρύσουν συνοικισμό στη Στερεά Ελλάδα, στην περιοχή της Αταλάντης. Ο συνοικισμός τους πήρε το όνομα «Νέα Πέλλα» και εκεί εγκαταστάθηκαν αρχικά 70 οικογένειες.

Για τους Κρήτες πρόσφυγες, που είχαν εγκατασταθεί σε περιοχές της Πελοποννήσου, εκδόθηκαν διατάγματα που προωθούσαν το συνοικισμό τους στη Μήλο, τη Μεσσηνία και την Αργολίδα.

Για τους Σουλιώτες οι αναβολές δεν είχαν ούτε τώρα τέλος. Αποφασίστηκε το 1837 η ίδρυση συνοικισμού τους στο Αντίρριο, η οποία όμως δεν πραγματοποιήθηκε. Σοβαρότερη φαίνεται ότι ήταν η προσπάθεια ίδρυσης ενός συνοικισμού Ηπειρωτών στην Κυλλήνη το 1840. Άλλοι Ηπειρώτες και Σουλιώτες εγκαταστάθηκαν στη Ναύπακτο.

Αίτημα ίδρυσης συνοικισμού υπέβαλαν και ο Κάσιοι πρόσφυγες το 1838, οι οποίοι επιδίωξαν να μεταναστεύσουν στην Αμοργό.

Με διατάγματα ιδρύθηκαν επίσης συνοικισμοί, οι οποίοι ήταν συνέπεια εσωτερικής μετανάστευσης, όπως των Μανιατών στο Πεταλίδι της Μεσσηνίας, των Υδραίων στον Πειραιά και αργότερα των Καρυστίων στην Οθωνούπολη της Εύβοιας.

Παραχώρηση γης σε Κρήτες πρόσφυγες
ΝΟΜΟΣ ΡΙΔ'

Περί αποικισμού των Κρητών

ΘΩΝ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ψηφισάμενοι ομοφώνως μετά της Βουλής και της Γερουσίας απεφασίσαμεν και διατάττομεν.

Άρθρον 1. Εις τους αποικήσαντας εν τη Ελλάδι Κρήτας και λαβόντας γαίας δυνάμει του υπ' αρ. ΚΔ' ψηφίσματος του Κυβερνήτου, ή των από 13 και 18 Οκτωβρίου 1834 Βασιλ. Διαταγμάτων περί συννοικισμού των Κρητών εις Μινώαν και Μεθώνην θέλουν παραχωρηθή τα έγγραφα ιδιοκτησίας, εις όσους εκ των μεταναστευσάντων ήδη δεν έλαβον εισέτι γαίας θέλουν παραχωρηθή εις εκάστην οικογένειαν 30-35 στρέμματα γης, αναλόγως των μελών αυτής • αλλά προς τούτον τον σκοπόν θέλουν χρησιμεύσει προ πάντων εκείναι αι γαίαι, αίτινες ή κατέχονται από Κρήτας καθ' υπέρβασιν των όρων των προσδιορισμένων από το ψήφισμα του Κυβερνήτου και τα Βασιλικά Διατάγματα, ή εγκατελείφθησαν απ' αυτούς- εάν δεν ήθελον εξαρκέσει αύται, θέλουν παραχωρηθή και εκ των διαθεσίμων εθνικών γαιών, επιφυλαττομένων των όρων του από 24 Ιουνίου 1843 νόμου υπέρ των γεωργών...

Άρθρον 3. Κατά την Μήλον και Μινώαν, όπου δεν υπάρχουν διαθέσιμοι εθνικαί γαίαι, θέλουν παραχωρηθή εις τους αποίκους και εκ των γαιών των παρακειμένων Μονών, αποζημιούμενου του εκκλησιαστικού ταμείου δι' άλλων εθνικών γαιών ίσης αξίας.

Άρθρον 4. Εις εκάστην των εν Μήλω και εν Μινώα νεοσυννοικασθησομένων οικογενειών θέλει παραχωρηθή δι' εξόδων της Κυβερνήσεως εις οικάσως αξίας όχι ανωτέρας των 300 δραχμών, εις βους και τ' αναγκαία γεωργικά εργαλεία προς καλλιέργειαν των γαιών αυτών.

Εν Αθήναις την 15 Σεπτεμβρίου 1848

Με διατάγματα ιδρύθηκαν επίσης **συνοικισμοί**,

- οι οποίοι ήταν **ΣΥΝΕΠΕΙΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ**,

- ▶ όπως των **ΜΑΝΙΑΤΩΝ** στο **ΠΕΤΑΛΙΔΙ** της **ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ**,
- ▶ των **ΥΔΡΑΙΩΝ** στον **ΠΕΙΡΑΙΑ**
- ▶ και αργότερα των **ΚΑΡΥΣΤΙΩΝ** στην **ΟΘΩΝΟΥΠΟΛΗ** της **ΕΥΒΟΙΑΣ**.

Η ΑΣΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ
ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΥΤΑΙΟ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ
ΤΟ 1934 ΕΠΗΡΕΑΣΕ ΤΗΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΟΘΩΝΙΚΗΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΕΧΥΓΝΣΗ
ΤΗΣ ΕΝΔΕΧΥΣΗΣ ΤΟΥ ΛΙΑΝΗΙΟΥ ΤΗΣ
ΝΕΑΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ, ΔΗΛΑΔΗ ΤΟΥ
ΠΕΙΡΑΙΑ.

1. Στους **Χίους** πρόσφυγες
παραχωρήθηκε το 1835 ο
δεξιός τομέας της
σχεδιαζόμενης πόλης του
Πειραιά, για να κτίσουν
εκεί τα σπίτια τους.
2. Με διατάγματα
ιδρύθηκαν επίσης
συννοικασμοί, οι οποίοι
ήταν συνέπεια
εσωτερικής
μετανάστευσης, όπως
των **Υδραίων** στον **Πειραιά**.

▲ Πίνακας του Peter von Hess Ο Όθων έφτασε στην Αθήνα την 1η Δεκεμβρίου του 1834. Στην είσοδο της πόλης τον
υποδέχτηκαν οι Αρχές, αρχιερείς και πλήθος λαού που τον συνόδευσαν ως την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου (Θησείο),
όπου έγινε δοξολογία. Εικονογράφηση: Ο Όθων μπροστά στο Θησείο κατά τη διάρκεια της δοξολογίας (Μόναχο,
Βασιλική Κρατική Πινακοθήκη) Πηγή: www.difa.gr

Στην Γ' Εθνοσυνέλευση (1826-1827) διάφορες ομάδες προσφύγων που είχαν καταφύγει στην ελεύθερη Ελλάδα επιχείρησαν να θέσουν το αίτημα της αποκατάστασής τους και ειδικά της μόνιμης εγκατάστασής τους. Γι' αυτό επιδίωξαν την εκπροσώπησή τους στη Συνέλευση. Από τους Μικρασιάτες, μόνο οι **Σμυρναίοι** ενεργοποιήθηκαν προς αυτήν την κατεύθυνση. Ζητούσαν από τη Συνέλευση: α) να εκπροσωπούνται σ' αυτήν και β) να προσδιοριστεί τόπος για τη δημιουργία συνοικισμού τών διασκορπισμένων ελεύθερων Σμυρναίων. Μόνο το αίτημα του τόπου έγινε καταρχήν δεκτό. Αποφασίστηκε να δοθεί χώρος στην περιοχή του Ισθμού για να δημιουργηθεί πόλη με την επωνυμία «Νέα Σμύρνη». Η Συνέλευση παρέπεμψε το θέμα στη Βουλή, η οποία όμως δεν το προώθησε. Σ.σ. 117, 118 σχολικού εγχειριδίου.

Από τους Ηπειρώτες πρόσφυγες, πρώτοι οι **Σουλιώτες** πέτυχαν να εκπροσωπηθούν στην Γ' Εθνοσυνέλευση, όπου έθεσαν ως βασικό θέμα την παραχώρηση τόπου για μόνιμη εγκατάσταση. Σ. 120.

Στην Γ' Εθνοσυνέλευση οι **Ψαριανοί** ζήτησαν με καθυστέρηση να καθοριστεί τόπος προσφυγικού συνοικισμού τους. Έχοντας εξασφαλίσει στην πράξη χώρο εγκατάστασης στην Αίγινα δεν πιέζονταν, όπως άλλοι. Σ. 121.

Μόνο στην Γ' Εθνική Συνέλευση το προσφυγικό προβλήθηκε εντονότερα από τις διάφορες προσφυγικές ομάδες, που ζήτησαν την εκπροσώπησή τους στη Συνέλευση, για να προωθήσουν το αίτημα παροχής χώρου για μόνιμη εγκατάσταση στην ελεύθερη Ελλάδα. Το ψήφισμα της 5ης Μαΐου 1827, με το οποίο καλούνταν όλοι οι ορθόδοξοι «όσων αι πόλεις κατεστράφησαν, να προσέλθουν εις την Βουλήν να ζητήσουν τόπον και να εγείρουν νέας πόλεις», έδειχνε την τάση να επικρατήσει μία ευρύτερη αντίληψη για το προσφυγικό. Σ. 123.

 Το κείμενο του σχολικού βιβλίου με πλαγιότιτλους
Πηγή: http://www.venetokleio.gr/Παναγιώτης_Αθανασόπουλος

Ο αριθμός των προσφύγων, οι οποίοι κατέφυγαν στην Ελλάδα κατά το 19ο αιώνα, δεν ήταν πολύ μεγάλος. Αντίθετα, τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα τα κύματα των προσφύγων που έφθαναν στην Ελλάδα ήταν συχνότερα και πολυαριθμότερα. Αιτία ήταν οι πολεμικές συγκρούσεις και η εχθρότητα μεταξύ των κρατών της Βαλκανικής χερσονήσου, ως συνέπεια του γενικότερου ανταγωνισμού στην περιοχή. Αποκορύφωμα στην όλη κίνηση των πληθυσμών αποτέλεσε ο ξεριζωμός του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης το 1922. Ο μεγάλος αριθμός των προσφύγων και ο οριστικός χαρακτήρας που πήρε η εκδίωξη από τις πατρογονικές εστίες ανάγκασε την ελληνική πολιτεία να λάβει συστηματικότερα μέτρα για την περίθαλψη και την αποκατάσταση τους στη νέα πατρίδα.

Οι πρώτοι Έλληνες που πέρασαν μαζικά τα σύνορα τον 20ό αιώνα ήταν κάτοικοι της Ανατολικής Ρωμυλίας, περιοχής της Βουλγαρίας με σημαντικό ελληνικό πληθυσμό. Η αναγκαστική μετανάστευση στην Ελλάδα το 1906 ήταν συνέπεια των βιαιοπραγιών των Βουλγάρων, εξαιτίας του ανταγωνισμού Ελλάδας- Βουλγαρίας για επικράτηση στην υπό οθωμανική κυριαρχία Μακεδονία (Μακεδονικός Αγώνας). Τον ίδιο χρόνο Έλληνες κάτοικοι της Ρουμανίας απελάθηκαν, λόγω της έξαρσης που γνώριζε την ίδια εποχή το Κουτσοβλαχικό ζήτημα, το οποίο επηρέαζε τις σχέσεις Ελλάδας-Ρουμανίας.

Σύγκριση με
19ο αι.

Βασική αιτία

1922 : Το
τελευταίο και
μαζικότερο
προσφυγικό
ρεύμα

ΤΑ ΠΡΩΤΑ
ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΑ
ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ 20ου
ΑΙ. (1906-1923)

1906 :
Αν.Ρωμυλία

1906 : Ρουμανία

 Το κείμενο του σχολικού βιβλίου με πλαγιότιτλους
Πηγή: [http://www.venetokleio.gr/Παναγιώτης Αθανασόπουλος](http://www.venetokleio.gr/Παναγιώτης_Αθανασόπουλος)

Μετά την υπογραφή της συνθήκης του Βουκουρεστίου τον Αύγουστο του 1913, με την οποία τερματίζονταν οι Βαλκανικοί πόλεμοι, Έλληνες από τη Βουλγαρία, καθώς και από τη Δυτική Θράκη και το τμήμα της Ανατολικής Μακεδονίας, που είχαν κατακυρωθεί στη Βουλγαρία, καθώς και από περιοχές που είχαν παραχωρηθεί στη Σερβία, έφθασαν στην Ελλάδα. Την εποχή αυτή έφθασε και το πρώτο μεταναστευτικό ρεύμα από τη Ρωσία. Έλληνες της περιοχής του Καυκάσου, με την αναγγελία της προσάρτησης της εύφορης Μακεδονίας, άρχισαν να μεταναστεύουν στην Ελλάδα, με την ελπίδα ότι θα τους παραχωρούσαν γη. Κάποιοι απ' αυτούς κατόρθωσαν να εγκατασταθούν στην Κεντρική Μακεδονία. Το μεταναστευτικό ρεύμα αναχαιτίστηκε με επέμβαση της ελληνικής κυβέρνησης.

1913 :
Βουλγαρία, Δ.
Θράκη, Αν.
Μακεδονία,
Σερβία

Σύγκριση με
τον 19^ο αι.

- Ο αριθμός των προσφύγων, οι οποίοι κατέφυγαν στην Ελλάδα κατά το **19ο αιώνα, δεν ήταν πολύ μεγάλος.**
- **Αντίθετα, τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα** τα κύματα των προσφύγων που έφθαναν στην Ελλάδα ήταν
 - ✓ **συχνότερα**
 - ✓ **και πολυαριθμότερα.**

ΑΙΤΙΑ

Αιτία ήταν:

- ▶ **οι πολεμικές συγκρούσεις**
- ▶ **και η εχθρότητα** μεταξύ των κρατών της Βαλκανικής χερσονήσου, ως συνέπεια του γενικότερου **ανταγωνισμού** στην περιοχή.

ΞΕΡΙΖΩΜΟΣ
1922

Αποκορύφωμα στην όλη κίνηση των πληθυσμών αποτέλεσε:

- ▶ **ο ξεριζωμός του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης το 1922.**
- Ο μεγάλος αριθμός των προσφύγων
- και ο οριστικός χαρακτήρας που πήρε η εκδίωξη από τις πατρογονικές εστίες ανάγκασε την ελληνική πολιτεία:
 - ⇒ να λάβει συστηματικότερα μέτρα
 - ✓ για την περίθαλψη
 - ✓ και την αποκατάσταση τους στη νέα πατρίδα.

1. Ανατολική Ρωμυλία: 1906

- Οι πρώτοι Έλληνες που πέρασαν μαζικά τα σύνορα τον 20ό αιώνα ήταν κάτοικοι της **Ανατολικής Ρωμυλίας**, περιοχής της Βουλγαρίας με σημαντικό ελληνικό πληθυσμό.
- Η αναγκαστική μετανάστευση στην Ελλάδα το 1906 ήταν συνέπεια των **βιαιοπραγιών των Βουλγάρων**,
 - ▶ εξαιτίας του **ανταγωνισμού Ελλάδας- Βουλγαρίας** για επικράτηση στην υπό οθωμανική κυριαρχία Μακεδονία (Μακεδονικός Αγώνας).

2. Ρουμανία: 1906

- Τον ίδιο χρόνο Έλληνες κάτοικοι της Ρουμανίας απελάθηκαν, λόγω της έξαρσης που γνώριζε την ίδια εποχή
 - ▶ το **Κουτσοβλαχικό ζήτημα**, το οποίο επηρέαζε τις σχέσεις Ελλάδας-Ρουμανίας.

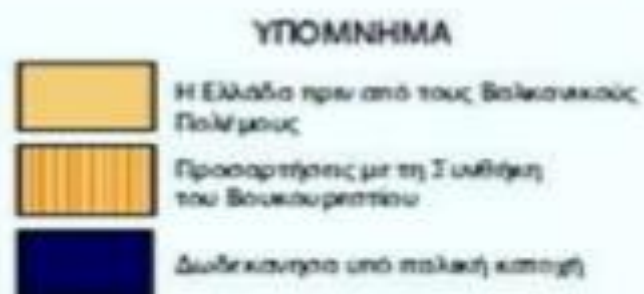
Μετά την υπογραφή της συνθήκης του Βουκουρεστίου τον Αύγουστο του 1913, με την οποία τερματίζονταν οι Βαλκανικοί πόλεμοι,

1. Έλληνες από τη Βουλγαρία,
 2. καθώς και από τη Δυτική Θράκη
 3. και το τμήμα της Ανατολικής Μακεδονίας,
- ⇒ που είχαν κατακυρωθεί στη Βουλγαρία,

4. καθώς και από περιοχές που είχαν παραχωρηθεί στη Σερβία,
- ⇒ έφθασαν στην Ελλάδα.

5. Την εποχή αυτή έφθασε και το πρώτο μεταναστευτικό ρεύμα από τη Ρωσία.
- ✓ Έλληνες της περιοχής του Καυκάσου, με την αναγγελία της προσάρτησης της εύφορης Μακεδονίας, άρχισαν να μεταναστεύουν στην Ελλάδα, με την ελπίδα ότι θα τους παραχωρούσαν γη.
 - ✓ Κάποιοι απ' αυτούς κατόρθωσαν να εγκατασταθούν στην Κεντρική Μακεδονία.
 - ✓ Το μεταναστευτικό ρεύμα αναχαιτίστηκε με επέμβαση της ελληνικής κυβέρνησης.

Μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους (1913) έρχονται στην Ελλάδα πρόσφυγες από τη Βουλγαρία, τη Δυτική Θράκη, την Ανατολική Μακεδονία και τη Σερβία, καθώς και από την περιοχή του ρωσικού Καυκάσου

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιες ήταν οι αιτίες των προσφυγικών ρευμάτων του 20ου αιώνα;
2. Ποια ήταν τα πρώτα μεταναστευτικά ρεύματα του 20ου αιώνα και ποιες οι αιτίες τους;